

سخن ناشر

یکی از رسالت‌های فرهنگی جوامع انسانی ارائه متوازن و به‌هنگام ابعاد و مؤلفه‌های شخصیت‌های اثرگذار در آن جامعه است. این شخصیت‌ها می‌توانند تصویری از شخصیت آرمانی آن جامعه و الگو دهنده برای نسل‌های بعدی باشند تا در پرتو آن الگو، جامعه بتواند مسیر حرکت به کمال و سعادت دنیوی و اخروی را به درستی طی کند. ضرورت این امر در مورد شخصیت‌هایی که جامع علم و عمل اند، دوچندان می‌شود. بر این اساس پرداختن به زندگی چنین شخصیت‌هایی باید در دستور کار اهل علم و فرهنگ باشد.

یکی از این شخصیت‌های نادر و فاخر که ابعاد زندگی ایشان برای عموم چندان روشن نیست، علامه ذوالفقون آیت‌الله حسن زاده آملی رحمته‌الله علیه است؛ همو که رهبر معظم انقلاب از ایشان به عنوان عالم ربانی و سالک توحیدی نام می‌بردند.

بر این مبنا انتشارات آل‌احمد عالمی پرداخت به ابعاد مختلف زیست علامه حسن زاده آملی رحمته‌الله علیه را جزو امور ضروری و اثرگذار در عصر حاضر می‌داند. یادنامه حاضر که اولین یادنامه در مورد ابعاد مختلف شخصیت این نادر دوران است، به همین منظور منتشر می‌شود. امید است که این اثر بتواند تصویری جامع از حیات این انسان موحد ارائه دهد و گامی باشد برای تلاش‌های آتی.

در پایان انتشارات آل احمد ع.ا.ج. بر خود لازم می‌داند از تلاش‌های معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات و گروه تدوین یادنامه علامه ذوالفنون در راستای آماده‌سازی این اثر تقدیر نماید و امید است که زحمات اینان مرضی رضای پروردگار باشد؛ ان شاء الله تعالی.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل احمد ع.ا.ج.

سخن مؤسسه

سخن گفتن از مردان جامع و نادر روزگار دشوار است؛ اما سخن نگفتن از ایشان نیز ناصواب و موجب حرمان. در این میانه اما باید به قدر وسع زوایای گوناگون حیات ایشان را نگریست و گزارش کرد تا در پرتو آن بتوان حرکت در مسیر علم و عمل را با بصیرت و تجربه دقیق تری طی نمود؛ به ویژه اگر چنین افراد و نوادری از شخصیتی جامع در ابعاد مختلف علمی و عملی برخوردار باشند. علامه ذوالفنون آیت الله حسن حسن زاده آملی رحمته الله علیه که حدود یک سال از عروج ملکوتی او می‌گذرد، به طور قطع از نمونه‌های برتر چنین شخصیت‌هایی است؛ همو که رهبر معظم انقلاب علیه السلام در پیام خویش علاوه بر نادر و فاخر بودن شخصیت ایشان، وصف «عالم ربانی» و «سالک توحیدی» را در مورد ایشان به کار گرفتند. مروری بر زندگی سراسر برکت و خیر ایشان، نشان از یک حیات علمی جامع همراه با سلوک توحیدی پرشور و پاک دارد. این جامعیت در بعد علمی و نیز عملی، نه تنها فصلی جدید در تاریخ حوزه‌های علمیه گشوده است، بلکه الگوی عملی و در دسترسی برای دانش‌پژوهان و سالکان راه خدا رقم زده است و به تنهایی خود، پاسخ به بسیاری از شبهات و بی‌مهری‌ها به برخی دانش‌های ناب حوزوی است. حیات این عالم ربانی به وضوح نشان داد که چگونه حیات جامع علمی در کنار سلوک توحیدی ممکن است. آنان که فلسفه و عرفان را بریده از اجتماع و حیات انسانی می‌پندارند با تامل در حیات

این انسان الهی نمونه‌ای فاخر از حضور و امتداد دانش و سلوک در متن اجتماع و انقلاب را نظاره خواهند کرد.

از این رو با هدایت‌های اساتید بزرگوار، مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات بر آن شد تا در ایام اولین سالگرد ارتحال علامه ذوالفنون، یادنامه‌ای از ایشان منتشر نماید.

این یادنامه در ۵ بخش سامان‌دهی شده است که تلاش دارد ابعاد مختلف حیات علمی و عملی علامه ذوالفنون را به تصویر بکشد. در بخش اول برخی از پیام‌هایی که به مناسبت ارتحال ایشان داده شده بود، آمده است. بخش دوم به ارائه تصویری گویا و مختصر از زندگی علامه می‌پردازد. در این بخش تلاش شده است تا عمدتاً با استناد به آثار و نیز بیان ایشان زندگی نامه‌ای خودنوشت فراهم شود. بخش بعدی به واکاوی ابعاد مختلف حیات علمی و عملی علامه در بیان و گفت‌وگوی شاگردان ایشان پرداخته است. در این بخش بیانات و گفت‌وگوهایی از اساتید بزرگوار؛ رضانی، یزدان‌پناه، ضیائی، نائجی و مختاری حفظهم الله به رشته تحریر درآمده است. بخش چهارم تعاملات علامه حسن زاده رحمته الله علیه و انقلاب اسلامی را در قالب پژوهشی تاریخی به نگارش درآورده است. هرچند مواضع و رفتار انقلابی ایشان برای اهل انصاف روشن و واضح است اما به تفصیل درآوردن جلوه‌های مختلف این امر در حیات علامه، تصویری روشن‌تر و دقیق‌تر از این امر نمایان خواهد ساخت و راه را بر بدگهران عنود که تلاش دارند عالمان انقلابی را همواره مقابل انقلاب اسلامی نشان دهند، خواهد بست. این بخش خود مشتمل بر دو فصل است؛ در فصل اول، مقاله «عارف انقلابی» به قلم فرهیخته گرامی، حجت الاسلام اکبری آهنگر، به مرور سیر تاریخی همراهی آیت الله حسن زاده آملی با انقلاب و نظام اسلامی پرداخته و تصویری گویا و مستند از این امر نمایان ساخته است. فصل دوم نیز به مصاحبه با دو تن از شاگردان علامه در همین مورد اختصاص یافته است؛ مصاحبه با آیت الله رضانی و آیت الله یزدان‌پناه حفظهما الله.

بخش پایانی نیز به ارائه برخی از تصاویر و اسناد مرتبط با حیات علامه ذوالفنون پرداخته است. پرداخت کامل به این بخش خود، نیاز به کتابی جداگانه دارد که در قالب اثری فاخر، ابعاد زندگی ایشان را بازتاب دهد. با این حال در این کتاب، اندکی از این تصاویر و اسناد ارائه شده است و امید است در یادنامه‌های بعدی و یا در قالب اثری تصویری به طور مستقل به این امر توفیق پیدا کنیم.

لازم به ذکر است مصاحبه با خانواده علامه رحمتهما الله و انعکاس حیات خانوادگی ایشان و نیز مصاحبه با برخی دیگر از شاگردان معظم له، در دستور کار گروه مصاحبه و تدوین یادنامه بوده و بخش‌هایی از این امر نیز صورت گرفته است اما به دلیل آماده نشدن برای انتشار در اولین یادنامه، در فهرست مطالب کتاب حاضر قرار نگرفتند و ان شاء الله در یادنامه‌های بعدی به زیور طبع آراسته خواهند شد.

در پایان لازم است از همه عزیزان و سرورانی که به نحوی در آماده سازی این یادنامه نقش داشتند، تشکر نماییم؛ اساتید معظم یزدان پناه و امینی نژاد حفظهما الله که بر کل کار نظارت داشتند و در همه مراحل همراهی و هدایت ایشان گره‌گشای مسیر بود. نیز دیگر شاگردان علامه ذوالفنون، حضرات اساتید رضانی، نائیجی، ضیائی و مختاری حفظهم الله که در جلسات مختلف قبول زحمت کردند و گوشه‌هایی از حیات علامه ذوالفنون را گزارش نمودند. همچنین از گروه تدوین و آماده‌سازی یادنامه؛ حجج اسلام سعیدی حسینی، اکبری آهنگر، فتاحی اردکانی، کاشانی و کاظمی که در مصاحبه با اساتید، تدوین و نگارش بخش‌هایی از یادنامه ما را یاری کردند، کمال تشکر را داریم. از حجت‌الاسلام ادریسی نیز که آماده سازی متن نهایی و ویراستاری این اثر را به عهده گرفتند، تشکر می‌نماییم. از انتشارات آل احمد نیز که چاپ و انتشار این اثر را تقبل کردند سپاسگزاریم. امید است این اثر مورد قبول و مرضی حضرت رحمتهما الله حجت عنه الله تعالی باشد و بتواند ما را با گوشه‌ای از زندگی توحیدی و سراسر خیر و برکت آن عالم ربانی آشنا سازد و مایه نزول رحمت و برکت بر همه دوستداران ایشان که: **عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ يُنْزَلُ الرِّحْمَةُ.**

مهدی صداقت

معاونت پژوهش موسسه آموزشی پژوهشی نفحات

فهرست

۵.....	سخن ناشر
۷.....	سخن موسسه
۱۷.....	فصل اول: پیام‌ها.....
۱۹.....	پیام‌های تسلیت مقام معظم رهبری و مراجع بزرگوار تقلید
۱۹.....	مقام معظم رهبری
۲۰.....	آیت‌الله جوادی آملی
۲۲.....	آیت‌الله مکارم شیرازی
۲۳.....	آیت‌الله نوری همدانی
۲۴.....	آیت‌الله سبحانی
۲۵.....	مرحوم آیت‌الله علوی گرگانی
۲۶.....	آیت‌الله مظاهری
۲۷.....	پیام تسلیت مسئولین
۲۷.....	پیام تسلیت رئیس جمهور حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر ریسی
۲۸.....	پیام تسلیت رئیس قوه قضاییه حجت‌الاسلام و المسلمین آقای محسنی اژه‌ای
۲۹.....	پیام تسلیت رئیس مجلس آقای دکتر قالیباف
۳۰.....	پیام تسلیت مدیر حوزه‌های علمیه آیت‌الله اعرافی
۳۱.....	فصل دوم: زندگی نامه
۳۳.....	سال‌های نخستین
۳۵.....	ورود به مکتب

۳۵ دوران دبستان
۳۶ ترک تحصیل
۳۷ بارقه الهی
۳۸ پند و اندرز پدر
۳۹ موقعیت زمان تحصیل
۳۹ ورود به حوزه علمیه آمل
۴۰ مقام شامخ
۴۰ ارتحال پدر
۴۱ شروع درس بی پایان
۴۲ سفارش به تقوا
۴۲ یک تشر
۴۳ آب حیات
۴۴ کتابهایی که در آمل آموختم
۴۴ تلبس به لباس روحانیت
۴۵ مهاجرت به تهران
۴۵ ادامه درس و بحث
۴۶ استاد و شاگرد
۴۷ انفاق روزی
۴۷ حسن زاده یکه و تنها
۴۸ درس تفسیر
۴۹ تجوید قرآن
۴۹ زنگ تفریح
۵۰ خارج فقه
۵۰ فراگیری ریاضیات و نجوم
۵۴ تصدیق اجتهاد و اجازه روایت
۵۵ دعوت برای تدریس
۵۶ تدریس کتب درسی
۵۶ درس شفا
۵۷ ملای کتابی
۵۷ استاد فصوص
۵۷ فراگیری طب
۵۷ یادگیری زبان فرانسه

۵۸	راهنمایی استاد
۶۱	سرگشتگی
۶۲	اساتیدم در تهران
۶۳	مهاجرت از تهران به قم
۶۳	درس تمهید و دیگر دروس
۶۴	برادران طباطبائی
۶۵	علوم غریبه
۶۶	توجه به نیاز حوزه
۶۷	در خدمت روایات
۶۷	سلسله مشایخ
۷۱	فصل سوم: ابعاد علمی- عملی علامه در نگاه شاگردان
۷۳	بیانات استاد رضوانی در مراسم چهلم علامه حسن زاده
۷۵	فرمایشات مقام معظم رهبری درباره عرفان نظری
۷۵	دو تفسیر سخن مقام معظم رهبری
۷۶	همراهی تحصیل با طهارت در طلبگی
۷۸	پاسخ مقام معظم رهبری
۸۰	علامه حسن زاده آملی جامع بین علم و عمل
۸۱	مراد از عالم ربانی در پیام مقام معظم رهبری
۸۳	بیانات استاد یزدان پناه به مناسبت رحلت علامه حسن زاده آملی
۸۳	شرح حدیث شریف «اذا مات المؤمن، ثلم فی الاسلام ثلمة لا یسدها شیء»
۸۴	معنای ثلمه در اسلام
۸۴	تاثیر توحید بر عالم
۸۸	حسن زاده آملی مربی و دستگیر مردم
۸۹	حسن زاده بر قله توحید
۹۱	بیانات استاد یزدان پناه در مراسم بزرگداشت علامه حسن زاده آملی
۹۱	عنایت ویژه امام رضا به آیت الله حسن زاده
۹۳	راه نخست: علم عرفان نظری
۹۴	توحید و ولایت، راه رسیدن به یکدیگر
۹۶	اهمیت سوره توحید
۹۶	تلاش برای حشر با سوره توحید
۹۷	اهمیت سوره قدر
۹۸	راه دوم: شهود

۹۹	خروج از دین تقلیدی.....
۹۹	علامه حسن‌زاده، سلمان زمان.....
۱۰۰	حسن‌زاده خوشه‌چین خوان اهل بیت علیهم السلام.....
۱۰۰	خاطره‌ای از آیت‌الله حسن‌زاده آملی.....
۱۰۲	بیانات استاد یزدان‌پناه در مراسم چهلم علامه حسن‌زاده آملی.....
۱۰۲	بررسی ابعاد علمی و معنوی علامه حسن‌زاده آملی.....
۱۰۲	تشنگی نسبت به علم.....
۱۰۴	داشتن نظام سازوار توحیدی بین علوم مختلف.....
۱۰۵	فلسفه و عرفان اسلامی مقدمه اجتهاد در معارف دینی.....
۱۰۷	روح واحد حکمت.....
۱۰۷	تاکید بر تحصیل علم همراه با تحصیل طهارت.....
۱۰۸	راهیابی به ملکوت عالم.....
۱۰۹	مراقبت تام توحیدی.....
۱۱۰	بررسی بعد تفسیری شخصیت علامه ذوالفنون آیت‌الله حسن‌زاده آملی.....
۱۱۰	آیت‌الله حسن‌زاده آملی، عالمی ذوالفنون.....
۱۱۲	تفسیر آفاقی و تفسیر انفسی.....
۱۱۲	جایگاه ویژه سنت معقول در فهم معارف دینی.....
۱۱۳	مدرسائی عقل و شهود و قرآن به یکدیگر.....
۱۱۴	قوت‌های تفسیری آیت‌الله حسن‌زاده آملی.....
۱۱۵	اهتمام به تفسیر نهایی.....
۱۱۵	راه اجتهاد در معارف.....
۱۱۷	بررسی بعد عرفانی شخصیت علامه ذوالفنون آیت‌الله حسن‌زاده آملی.....
۱۱۷	ضرورت پرداختن به ابعاد شخصیتی علامه حسن‌زاده آملی.....
۱۱۷	جهات الگوگیری از شخصیت علامه حسن‌زاده.....
۱۱۸	ذکر نمونه‌هایی از روش و منش علامه حسن‌زاده آملی.....
۱۲۰	رسیدن به قلّه توحید.....
۱۲۲	بررسی بعد حکمی- فلسفی شخصیت علامه ذوالفنون آیت‌الله حسن‌زاده آملی.....
۱۲۲	اعتقاد به تراث حکمی.....
۱۲۳	توانمندی در رسیدن به فهم صحیح مسایل.....
۱۲۳	خواندن تمام متون اصلی حکمت.....
۱۲۳	حکیم متأله صدرایی.....
۱۲۳	بیان روان از مسائل دشوار حکمی.....

۱۲۳.....	تکرار قواعد و اصول
۱۲۴.....	طرح مباحث نهایی حکمت با بیانی روان
۱۲۵.....	فهم روح کار حکیمان
۱۲۵.....	پرورش نسل اصیل در سنت معقول
۱۲۶.....	مجاهدات سلوکی علامه حسن زاده آملی
۱۲۷.....	چگونگی استقرار فلسفه و عرفان در حوزه
۱۲۸.....	تلاش های آیت الله حسن زاده در خصوص علم النفس فلسفی
۱۲۸.....	احیاء علم النفس صدرایی
۱۲۹.....	نظام دهی مباحث نفس در تراث حکمی
۱۳۰.....	تبدیل ثمرات علم به دستورالعمل
۱۳۰.....	نمونه هایی از تبدیل علم به دستورالعمل در سیره استاد حسن زاده آملی
۱۳۰.....	۱. علم و عمل انسان سازند
۱۳۱.....	۲. مقام لایقنی نفس
۱۳۲.....	۳. اتحاد عاقل و معقول
۱۳۲.....	الگوگیری از روش استاد حسن زاده آملی
۱۳۳.....	نمونه هایی از مسایل علمی آسان در مکتب حضرت استاد
۱۳۴.....	مصاحبه با استاد نائجی
۱۳۴.....	نقش و جایگاه شخصیت حضرت آیت الله علامه حسن زاده آملی در تحولات دانشی حوزه علمیه قم
۱۵۱.....	مصاحبه با استاد ضیائی
۱۵۱.....	زندگی نامه و ابعاد علمی - سلوکی علامه ذوالفنون آیت الله حسن زاده آملی
۱۵۲.....	تاثیر دعای پدر برای فرزندان
۱۵۳.....	راهیابی به محضر درسی حضرت علامه
۱۵۳.....	راهیابی به محضر سلوکی حضرت علامه
۱۵۷.....	قرائت روزانه یک جزء قرآن
۱۵۷.....	مسبّحات ستّ
۱۵۸.....	سوره واقعه
۱۵۸.....	اولین دستورالعمل
۱۷۱.....	رعایت ادب نسبت به اساتید
۱۷۳.....	مصاحبه با استاد مختاری
۱۷۳.....	تصحیح و نسخه شناسی علامه حسن زاده آملی

فصل چهارم: علامه ذوالفقون و انقلاب اسلامی	۱۹۷
عارف انقلابی (مروری بر سیر همراهی آیت‌الله حسن‌زاده‌آملی با انقلاب و نظام اسلامی).....	۲۰۰
خاطرات تلخ.....	۲۰۰
اساتیدی ضد شاه	۲۰۲
مردی از قم.....	۲۰۴
بیانیه‌های آتشین.....	۲۰۶
استادِ طلاب انقلابی	۲۰۹
برای مبارزه نه به جای مبارزه.....	۲۱۱
جرّقه دوباره	۲۱۳
آخرین سال نهضت	۲۱۵
دیوسیرتان	۲۱۷
مسجد استاد، پایگاه مبارزه	۲۱۸
عاشورای سرنوشت‌ساز	۲۲۰
دل‌نوشته‌های «معرفت نفس».....	۲۲۲
روزگار وصل	۲۲۴
طوفان دشمن	۲۲۶
شهر هزارسنگر	۲۲۹
کناره‌گیری، نه از روی قهر	۲۳۱
پدر بسیجیان	۲۳۲
طلیعه‌ای از ظهور	۲۳۴
خامنه‌ای کبیر	۲۳۶
اصلاحات نامیمون	۲۳۹
جمهوری اسلامی، حقیقت قرآن	۲۴۲
آخرین دیدار.....	۲۴۴
مصاحبه‌ها	۲۴۶
استاد حسن‌رمضانی.....	۲۴۶
استاد سید‌یدالله یزدان‌پناه	۲۶۰
فصل پنجم: استاد و تصاویر	۲۷۶
فصل ششم: فهرست منابع	۳۲۱
کتابنامه.....	۳۲۳
روزنامه‌ها و سایت‌ها	۳۲۹